

GRAĐANSKI

Mjesto zločina

Pišu: Daliborka Uljarević i Nataša Govedarica

PN: Što produkuju filmske škole? Što finansiraju građani preko Budžeta? Gdje su filmski stvaraoci u našim društvima, a gdje društvo u njihovim filmovima?

Pošto su nas životni putevi odveli na različite strane svijeta, ponovo smo se srele. Dvije bliske školske prijateljice koje su se nenadno brzo i tih devedesetih prepoznale, nadopunjavale svojim različitostima i gradile kroz ona sanjarenja koja su nam svojstvena samo dok još suštinski život ne poznajemo.

Šesnaest godina kasnije ponovo u istom gradu. A u rasporedu i Montenegro Film Festival, tj. njegov odsječak, za više nije bilo vremena...

Dramaturška-politikološka-ljudskopravaška-medijska i ostala obrazovanja i iskustva koja smo nanizale, spontano su otvorila pitanja:

Što produkuju filmske škole?

Što finansiraju građani preko Budžeta?

Gdje su filmski stvaraoci u našim društvima, a gdje društvo u njihovim filmovima?

I kroki na osnovu par filmova, daje jasne znakove pored puta kojima treba dalje ići.

Aktuelnosti radi, fokusirajmo se na crnogorski omnibus studentskih diplomskih radova „Ljubav, ožiljci“. Instant reakcija se sažima u prvoj glasnoj rečenici nakon projekcije: „Ako su ih i snimili, pa s njima još i diplomirali, jesu li ih baš morali javno prikazati!“ Na akademijama koje drže do sebe ni ispit na drugoj godini se ne polaže tako. Radi se o četiri pretenciozna, nekreativna, nezanimljiva filma od kojih se u jednom može prepoznati ideja, u nekom drugom tema, dok dva ostaju bez ijednog, a nijedan ne spaja ni te elementarne školske zahtjeve.

Teško je, osim po amaterskom pristupu, prepoznati da su autori mladi ljudi. No, vidi se neki čudan strah od otvorenog prostora. Sva četiri filma odvijaju se uglavnom u tijesnim sobama, zagušljivim stanovima i kafićima. Možda se tako izražava generacija koja nije putovala, koja rijetko izlazi van granica – državnih ili osrednjosti?

Poseban je izazov shvatiti gdje su filmovi nastali. Samo onaj ko zna ulicu ili hotel na Cetinju, siguran je da su oni rađeni u Crnoj Gori. Ostali bi ih pripisali mladima iz nekih ušuškanih norveških porodica koji su u svom dokoličarenju izgubili i onaj stvaralački element koji dokolicu odvaja od dosade i sada u dvadeset i nekoj kontempliraju o nepoznatom sa uvjerenjem da su prodrli u sve tajne.

Pored odsustva vještine vladanja filmskim jezikom i pravilima zanata, nema ni osjećaja za stvarnost, potrebe da se na nju kreativno odgovori, da se ona mijenja kroz originalni umjetnički i društveni

angažman. Kad će se to pojaviti kod ovih mladih ljudi ako nije sada? Je li ovo rezultat one podaničke misli koja suvereno struji crnogorskim univerzitetom, od političkih nauka na kojima od prve godine studentima gade politiku, do umjetničkih fakulteta na kojima se prijeko gleda na sve koji se usude biti drugačiji, odbijajući da je umjetnost samo u beketoovskom čekanju ili larpurlartističkom bijegu od stvarnosti?

Neće se, naravno, naći u crnogorskim medijima ozbiljna kritika ovog omnibusa, niti će on otvoriti neophodan diskurs o ovim *našim* pitanjima. Ovdje u umjetnosti, snažnije nego u bilo kojoj drugoj društvenoj sferi, živi nezdrava solidarnost. A kad je to solidarnost u zločinu, veza je najjača. Jer, kako nam i objasni jedan od njih: ja neću o svojim kolegama ružno da pričam, neka to neko drugi radi! A onda će se nejavno složiti da su to loši filmovi. Dodaće da i nije moglo bolje za 50, 000 EUR koliko su dobili od Ministarstva kulture, medija i sporta i da je važno podržati prvi studentski film u Crnoj Gori!? Poređenja radi posljednji film **Želimira Žilnika** „Stara škola kapitalizma“ je isto toliko koštao!

Dolazimo do toga da su filmski produkti crnogorskog obrazovnog sistema u najmanju ruku neuvjerljivi, da građani to finansiraju da bi neko bio prvi, a ne najbolji. Onda je i logično da su naši filmski stvaraoci nevidljivi. Dobrim dijelom jer su umjetnički irelevantni, ali i zbog toga što se ne bave ni sobom ni ovim svijetom.

Zato se Crnoj Gori ne dešava oskarovac **Danis Tanović**, kojeg vrlo interesuje u kakvoj državi živi i koji se ne libi ni političkog angažmana kako bi učinio zemlju boljom. Možete li se sjetiti da je neko od ovdašnjih poznatih reditelja, glumaca, producenata & co. ikada istupio i pokušao makar metaforički, ali javno reći, da je i naš car go, a da mu i oni svojim ćutanjem i izbjegavanjem, daju privid da ima plašt moći?

Zato prvi i za sada najkvalitetniji crnogorski film **Koče Pavlovića** o zločinu rata za mir i dalje neće prikazati nijedna naša televizija iako je on nastavno sredstvo na 12 svjetski poznatih univerziteta. **Branko Baletić**, vođa klase prvaka studentskog uratka, napravio je filmsku verziju objašnjenja te ničim izazvane nacionalne euforije za koju ispadamo svi jednako krivi, čime se pravi ideolozi, stratezi i egzekutori rata vješto skrivaju, a njihova odgovornost relativizira.

Zato će hercegovačku i crnogorsku priču o zločinu deportacije filmski ispričati mladi bosansko-hercegovački reditelj **Alen Drljević**. Predložak, knjiga novinara **Šekija Radončića**, odavno je dostupna i publici i autorima u Crnoj Gori. Nije bilo vrijeme, reći će jedni, nije bilo novca drugi, a u suštini jedino interesovanja sigurno nije bilo.

A kad smo kod novca, kojeg je uvijek premalo kad treba zabašuriti nedostatak ideje, talenta ili rada, nije zgoreg provjeriti koliko je koštao diplomski film proslavljene **Jasmile Žbanić** „Crvene gumene čizme“. Kažu da se na prvim radovima ponajbolje može cijeniti u koga vrijedi ulagati, a ko bi trebao razmisliti o promjeni profesije.

Pogled kroz savremeni film u regionu, kao i druge često rabljene prizme, daje solidan pregled napredovanja na putu ka EU.

Hrvatski je film u laganom, ali stabilnom usponu. Godišnja produkcija raste, pojavljuju se nova i potvrđuju stara autorska imena. Filmovi su tematski i žanrovski raznoliki, publika ima izbor. Srpski se film razvodnjava, najbolje prolaze populistički spektakli, nagrade na relevantnim festivalima su rijetkost, a angažovani film presedan. Bosanski film, zahvaljujući daru i upornosti pojedinačnih stvaralaca, a ne sistemskoj podršci, postaje svjetski poznat. Jedna značajna filmska smotra, Sarajevo Film Festival, doprinijela je afirmaciji regionalnih, pa i bosanskih filmova, ali i razvoju kinematografije, dala prijeko potrebno ohrabrenje i priznanje važnosti filmskog autora i stvaralaštva. Za to vrijeme crnogorski film ostaje u palanačkim okvirima, a Montenegro Film Festival, iako slovi da se održava 24. put, tek treba da izgradi profil i standarde.

To filmsko ogledalo pruža odraz Hrvatske koja revnosno ispunjava zadaće i koja će nesumnjivo prva ući u Uniju, Srbije koja se vrti u začaranim kosovskim i tajkunskim krugovima, BiH koja je jednačina s milion nepoznatih i sa potencijalom sa kojim još niko ne zna valjano da se nosi, i Crne Gore čiji je kontekst najbliži legendarnom američkom serijalu „Twin Peaks“ **David** **Lyncha**.

Uljarević je izvršna direktorka Centra za građansko obrazovanje (CGO), Govedarica je PR Građanskih inicijativa u Beogradu